

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۸/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۹/۲۹

بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان (مطالعه موردی: منطقه دو شهر اردبیل)

چنور محمدی

کارشناس ارشد، دانشگاه محقق اردبیلی

حسین نظم‌فر

دانشیار، دانشگاه محقق اردبیلی

چکیده

بهبودی فردی و رفاه اجتماعی، اقتصاد، ارتباطات (حمل و نقل)، مسکن و محیط زیست که با استفاده از آنتروپی شانون وزن‌دهی و برای بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی از روش SAW استفاده شده است همچنین از روش ضریب پراکندگی برای نشان دادن اختلاف و نابرابری بین شاخص‌ها و اینکه کدام شاخص بیشترین نابرابری را دارد، نتایج نشان می‌دهد بین محلات منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی نابرابری وجود دارد به طوری که در مجموع شاخص‌ها محله چهار در رتبه اول، محله سه در رتبه دوم، محله شش در رتبه سوم، محله ده در رتبه چهارم، محله یک در رتبه پنجم، محله دو و محله پنج با در رتبه ششم، محله هفت در رتبه هفتم، محله هشت در رتبه هشتم، محله نه در رتبه نهم و در نهایت محله یازده در رتبه آخر قرار دارد. بیشترین اختلاف و نابرابری هم مربوط به شاخص بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی با ۰/۰۹۴ می‌باشد.

امروزه مطالعات کیفیت زندگی عمدتاً بر محیط شهری و کیفیت زندگی شهری تمرکز کپرده است و بررسی آن از ضرورت و اهمیت بسزایی برخوردار است که این امر همواره کانون اصلی توجه برنامه‌ریزان بوده است. بر این اساس تمایل جمعیت در سرتاسر جهان برای تمرکز در شهرها، یکی از دلایل اصلی توجه به مفهوم کیفیت زندگی در مطالعات است. کیفیت زندگی یک فرد میزان برخورداری او را نشان می‌دهد، البته نه فقط به چیزهایی که به آن‌ها دست یافته است، بلکه تمام گزینه‌هایی که شخص فرصت انتخاب آن‌ها را دارد. هدف پژوهش حاضر بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی محلات منطقه دو شهر اردبیل از نظر شهروندان می‌باشد. پژوهش حاضر از نوع کاربردی، روش جمع‌آوری اطلاعات میدانی (پرسشنامه) و اسنادی (کتابخانه‌ای) و روش مطالعه و بررسی با توجه به اهداف مورد نظر، موضوع و ماهیت پژوهش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری مورد نظر محلات یازده گانه منطقه دو شهر اردبیل می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۵ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند و با انتخاب ۶ شاخص امنیت،

کلمات کلیدی: کیفیت زندگی، شهروندان، شهر اردبیل، saw.

۱- مقدمه

منظور از کیفیت به عنوان شالوده و اساس مفهوم کیفیت زندگی شهری از طرفی خاصیت‌ها و ویژگی‌های اصلی یک چیز است، همچنین کیفیت، کلیت و سیستمی جزء کیفیت‌هایی است که یک چیز را بوجود می‌آورد (دویران و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۲). کیفیت زندگی، مفهومی پیچیده و چند بعدی است که تحت تأثیر مؤلفه‌هایی چون زمان و مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی قرار دارد و از آن رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مرتبط است. برخی آن را به عنوان قابلیت زیست محیطی یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان اندازه‌ای برای جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی و مواردی از این دست تعبیر کرده‌اند (Epley and Menon, 2008). کیفیت زندگی مفهومی محتوایی و فراگیر است و محققان با تئوری‌ها و رویکردهای مختلف به جنبه‌های گوناگون آن پرداخته‌اند (Uzzell, 2004; VanKamp & others, 2003). اما محققان نتوانسته‌اند معنی و تعریف واحدی برای آن ارائه دهند. این اندیشه به طور فراگیر در پس زمینه ذهنی محققان وجود دارد که کیفیت زندگی به رابطه مردم با زندگی هر روزه آن‌ها می‌پردازد (Pacione, 2003). کیفیت زندگی یک فرد میزان برخورداری او را نشان می‌دهد، البته نه فقط به چیزهایی که به آن‌ها دست یافته است، بلکه تمام گزینه‌هایی که شخص فرصت انتخاب آن‌ها دارد. به بیان دیگر کیفیت زندگی، وابسته به آزادی برای رسیدن و نرسیدن به موفقیت و آگاهی از فرصت‌های واقعی است که فرد در مقایسه با دیگران دارد (Macgregor, 1998: 25). امروزه مطالعات کیفیت زندگی عمدتاً بر محیط شهری و کیفیت زندگی شهری تمرکز کرده است و بررسی آن از ضرورت و اهمیت بسزایی برخوردار است که این امر همواره کانون اصلی توجه برنامه‌ریزان بوده است. بر این اساس تمایل جمعیت در سرتاسر جهان برای تمرکز در شهرها، یکی از دلایل اصلی توجه به مفهوم کیفیت زندگی در مطالعات است (سالاری سردری و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۴). مطالعات کیفیت

زندگی می‌تواند به شناسایی نواحی مسئله‌دار، علل نارضایتی مردم، اولویت‌های شهروندان در زندگی، تأثیر فاکتورهای اجتماعی - جمعیتی بر کیفیت زندگی و پایش و ارزیابی کارایی سیاست‌ها و استراتژی‌ها در زمینه‌ی کیفیت زندگی کمک کند (خادم‌الحسینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۲). در سال ۲۰۰۸ برای اولین بار بیش از نیمی از جمعیت در شهرها ساکن شدند پیش‌بینی شده است تا ۲۰۳۰ بیش از ۵ میلیارد نفر خواهند شد (UNPF, 2007). کشور ایران هم به عنوان یک کشور در حال توسعه، از رشد بالایی در رابطه با نسبت جمعیت شهری و همچنین تعداد شهرها برخوردار است، به گونه‌ای که طبق آمار سال ۱۳۹۰، جمعیت شهرنشین کشور به ۷۱/۴ جمعیت و تعداد نقاط شهری به ۱۳۳۱ نقطه شهری افزایش یافته است و چنین رشدی بیانگر ضرورت توجه بیشتر، به وضعیت زندگی شهرنشینان و بررسی و شناخت مشکلات آنان است (ملکی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۰). بررسی روند شهرنشینی در شهر اردبیل نشان می‌دهد، جمعیت آن از ۶۵۷۴۲ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۴۱۸۲۶۲ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است و در سال ۱۳۹۰ جمعیت آن به ۴۸۵۱۵۳ و نرخ رشد ۳/۰۱ رسید. این افزایش رشد شهری علاوه بر گسترش ناموزون شهر باعث کاهش کیفیت زندگی شهری شده است با این وجود فرصت‌ها، منابع و امکانات مورد نیاز برای توسعه و تأمین نیازهای انسانی به طور مناسبی در شهرها تأمین نشده است. به طوری که بعضی از محلات آن از لحاظ دسترسی و امکانات و خدمات با فقدان یا ضعف دسترسی به منابع و امکانات مواجه هستند..

اهداف پژوهش

- بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان.
- رتبه‌بندی محلات از نظر کیفیت زندگی.

سؤال پژوهش:

آیا بین محلات یازده‌گانه منطقه دو شهر اردبیل از نظر کیفیت زندگی نابرابری وجود دارد.

فرضیه پژوهش:

به نظر می‌رسد بین محلات یازده‌گانه منطقه دو شهر اردبیل از نظر کیفیت زندگی نابرابری وجود دارد.

پیشینه‌ی پژوهش

تاریخچه‌ی پیدایش مفهوم کیفیت زندگی به دوران ارسطو در ۳۸۵ سال قبل از مسیح باز می‌گردد. در آن دوران ارسطو «زندگی خوب» یا «خوب انجام دادن کارها» را به معنی شاد بودن در نظر گرفته است، لیکن در عین حال به تفاوت مفهوم شادی در افراد مختلف پرداخته است و ذکر نموده سلامتی که باعث شادی در یک فرد بیمار می‌شود با ثروت که فرد فقیری را شاد می‌کند یکسان نیست. در آن زمان شادی یا شادمان زیستن معادل با آنچه امروز کیفیت زندگی نام دارد؛ تلقی می‌شد (نجات، ۱۳۸۷: ۵۷). محققان رشته‌های مختلف کیفیت زندگی را از دهه ۱۹۳۰ مورد مطالعه قرار داده‌اند. علاوه بر این محققان، سازمان‌های بین‌المللی مانند برنامه توسعه ملل متحد (۱۹۴۴)، اقدامات خود را برای کیفیت زندگی توسعه داده‌اند. توجه به کیفیت زندگی در جغرافیا نیز توسط جغرافیدانانی نظیر اسمیت^۱ و هاروی^۲ وارد این علم گردیده و با گذشت زمان شامل دایره تمامی انسان‌ها و تمامی تمایلات بشر برای داشتن حداکثر آسایش در زندگی گردید (سرائی و همکاران ۱۳۹۲: ۱۳۱). لی^۳ (۲۰۰۸) به ارزیابی کیفیت زندگی در شهر تاپیه با استفاده از شاخص‌های ذهنی پرداخت که نتایج نشان داد وضعیت اجتماع، تعلقات محلی و رضایت از محله بیشترین تأثیر را در کیفیت زندگی دارد. بالستروس و همکاران^۴ (۲۰۱۲) به تأثیرات خدمات‌رسانی عمومی غیرمتمرکز روی کیفیت زندگی در اسپانیا پرداختند که نتایج به دست آمده نشان می‌دهد پراکنده بودن خدمات عمومی توسط شهرداری‌ها باعث ارتقاء کیفیت زندگی می‌شود. سراج‌الدین و همکاران^۵ (۲۰۱۳) به اصول کیفیت زندگی شهری برای یک محله پرداختند نتایج نشان می‌دهد که کیفیت زندگی را در هفت بعد (محیطی، فیزیکی، اجتماعی، حمل و نقل، روانشناسی، اقتصادی و سیاسی) بررسی

کردند که این ابعاد به سی اصول اساسی تقسیم‌بندی شده است که ترکیب آن‌ها به ما مشکلات ناشی از مناطق شهری را که با آن مواجه هستیم را شناسایی می‌کند. نور رشید زینال و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان وضعیت مسکن و کیفیت زندگی در شهرهای فقیر مالزی به این نتیجه رسیدند که وضعیت مسکن در شهرهای فقیرنشین مالزی پایین است که این روی شاخص‌های سلامتی ایمنی اجتماعی تأثیر می‌گذارد در نتیجه روی کیفیت زندگی تأثیر دارد. جاجرمی و کلکته (۱۳۸۵)، در پژوهشی با عنوان "سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان، مطالعه موردی گنبد قابوس"، به این نتیجه رسیدند که وضعیت دسترسی به امکانات و خدمات شهری در مناطق مختلف این شهر مناسب است و مشکلات شهری در اکثر مناطق شهری قابل توجه می‌باشد یکی دیگر از نتایج حاصله، وجود تفاوت شدید در ضرایب نهایی توسعه در نواحی ۷ گانه مورد بررسی می‌باشد که میزان آن از صد در صد در توسعه یافته‌ترین ناحیه تا ۱۷/۲۶ درصد در کم‌توسعه‌ترین ناحیه نوسان می‌نماید که این نابرابری شدید در برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی در نواحی مختلف شهر گنبد را نشان می‌دهد. محمدی و همکاران (۱۳۸۹)، به سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان شهر مشهد پرداختند نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر مشهد از میانگین عددی کمی برخوردار نیست، اما شاخص کیفیت زندگی دچار توسعه ناموزون گشته است به طوری که شاخص نهایی کیفیت زندگی از ۳/۱۹ در منطقه ۴ تا ۹۶/۵۷ درصد در منطقه ۱ نوسان دارد. شاه حسینی و توکلی (۱۳۹۱)، در پژوهشی با عنوان "تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی شهری مورد: محله وردآورد منطقه ۲۱ شهر تهران" نتیجه‌گیری می‌کنند که سطح رضایت از شاخص کلی کیفیت زندگی شهری و همچنین تمامی شاخص‌های ۹ گانه آن بین کم و متوسط می‌باشد. ذاکر حقیقی و جمالی پور (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان "مدل ارزیابی کیفیت زندگی در محلات از پیش‌اندیشیده شده (نمونه مطالعاتی: محله کوی

- 1- Smith
- 2- Harvey
- 3- Lee
- 4- Ballesteros & et al
- 5- Serag El Din, et al
- 6- Rashidah Zainal, et al

عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی و... تفسیر کرده‌اند (Epley and Memon, 2008: 281). جوهره اصلی کیفیت زندگی شهری، تأمین و ارضای توأمان نیازهای مادی و معنوی انسان است. در واقع برنامه‌ریزی برای مسکن، کار و اشتغال، بدون تأمین نیازهای روانی، عاطفی و اجتماعی شهروندان بی‌فایده خواهد بود (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۶). جدول (۱) ماتریس تطبیقی تجربیات کیفیت زندگی را نشان می‌دهد.

دیدگاه‌های مربوط به کیفیت زندگی

تحقیقاتی که درباره کیفیت زندگی انجام شده است، دو دیدگاه کاملاً مجزا در کشورهای مختلف دنیا به وجود آورده است:

- دیدگاه اسکاندیناویایی

این دیدگاه، دیدگاهی است که در اکثر کشورهای اروپایی به ویژه کشورهای -اسکاندیناوی طرفداران دارد و جان درینوسکی^۱ و ریچارد تیتوس^۲ آن را ابداع کرده‌اند. در این رویکرد بر شرایط عینی زندگی و معرف‌های مرتبط به آن تأکید شده است و کیفیت زندگی افراد در گرو ارضای نیازهای اولیه زندگی است.

- دیدگاه آمریکایی

در بیشتر تحقیقات که در کشورهای آمریکا روی کیفیت انجام شده است، محققان بیشتر به تجارب ذهنی افراد از زندگی‌شان توجه کرده و بر معرف‌های ذهنی تأکید کرده‌اند. از اثرگذاران به این رویکرد می‌توان به روانشناس اجتماعی دلبلیو. آی. توماس^۳ اشاره کرد. در این رویکرد از رضایتمندی و خوشبختی به عنوان معرف‌های اصلی سنجش یاد می‌شود. در کنار دو رویکرد بالا، رویکردهایی وجود دارد که هم بر ابعاد عینی زندگی و هم ذهنی تأکید می‌کنند که برای نمونه می‌توان به روش‌های اقتصادی-اجتماعی ارزیابی کیفیت زندگی اشاره کرد (غیاثوند، ۱۳۸۸: ۲۴-۲۵).

ملت اهواز^۱ به این نتیجه رسیدند از شش مؤلفه مورد بررسی بر مبنای مدل میشل، محیط کالبدی مؤثرترین عامل بر کیفیت زندگی بوده است پس از آن به ترتیب درجه‌بندی مؤلفه کالاها -زیرساخت و خدمات، اقتصادی، اجتماعی امنیت و مؤلفه‌های توسعه فردی کم‌ترین اثرگذاری را بر کیفیت زندگی داشته است. شکوهی و حسینی (۱۳۹۴) در پژوهشی به سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی در جهت دستیابی به توسعه پایدار (مورد مطالعه محلات شهر یزد) پرداختند که نتایج نشان می‌دهد که وضعیت کیفیت زندگی در محلات مختلف شهر یزد متفاوت می‌باشد به طوری که محلات کوی دانشگاه، سیلو و افشار بهترین محلات و محلات مریم‌آباد و چرخاب به ترتیب بدترین محلات از شاخص‌های کیفیت زندگی می‌باشند.

۲- مبانی نظری

در بحث‌های مربوط به کیفیت زندگی، تنها زیستن مهم نیست بلکه کیفیت آن نیز دارای اهمیت است (Cramer, 2004:104). نگرانی از کیفیت زندگی، یکی از مشخصه‌های جامعه‌های معاصر است (Pacione, 2003:19). مطالعه کیفیت زندگی بررسی عوامل مؤثر در احساس خوب داشتن، مفهوم زندگی و شادی‌های مردم می‌باشد. برخی محققان بین دو موضوع در مورد کیفیت زندگی تمایزی قائل شده‌اند یکی اینکه می‌توان کیفیت زندگی را در واحدها یا سطوح مختلف تحلیل کرد، مثلاً فردی، خانوادگی، اجتماع، دولت‌ها و در سطح جهان. دیگر آنکه می‌توان کیفیت زندگی را در دو شکل ذهنی و عینی مورد سنجش قرار دارد (Sirgy et al.2000). مفهوم کیفیت زندگی به عنوان بازتاب همه جانبه احساس شخصی از سلامتی شامل همه عواملی که در رضایتمندی انسان نقش دارند، فرض شده است و تا حدی تحت تأثیر کیفیت اقتصادی، اجتماعی و محیطی شهر می‌باشد (Van poll,1997: 2). کیفیت زندگی مفهوم گسترده‌ای است که دارای معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف می‌باشد. برخی آن را به عنوان قابلیت زیست پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان سنج‌های برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه

¹ -Jan Drenowski

² -Richard Titmus

³ -W.I.Thomas

۳- روش تحقیق

(کتابخانه‌ای) است. به منظور بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی محلات منطقه دو شهر اردبیل از نظر شهروندان ۶ شاخص در بخش‌های امنیت، بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی، اقتصاد، ارتباطات (حمل و نقل)، مسکن و محیط زیست انتخاب و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای SPSS, EXCEL مدل آنتروپی شانون، روش saw و روش ضریب پراکندگی همچنین برای ترسیم نقشه‌ها از نرم‌افزار GIS استفاده شده است.

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت توصیفی - تحلیلی می‌باشد جامعه آماری آن منطقه دو شهر اردبیل می‌باشد که ۳۸۵ نفر با استفاده از فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند و از نمونه‌گیری طبقه‌بندی برای تعیین حجم نمونه در محلات استفاده وقتی اعداد گرد شد برای هر محله ۳۵ پرسشنامه تکمیل شده است (جدول ۲). نحوه جمع‌آوری اطلاعات به صورت میدانی (پرسشنامه) و اسنادی

جدول (۱): ماتریس تطبیقی تجربیات کیفیت زندگی

روش	قلمروهای بررسی کیفیت زندگی	محقق
در این مدل مفهوم لایه‌ای بودن کیفیت زندگی به تصویر کشیده شده است و در آن کیفیت زندگی از محیط و سلامت به عنوان لایه‌های اولیه و محیط فیزیکی و اجتماعی به عنوان لایه‌های اجرایی تشکیل شده‌اند.	<ul style="list-style-type: none"> - مسکن - ویژگی‌های فضایی - کیفیت محیط - ویژگی‌های شخصی - مقیاس زندگی - کیفیت اجتماعی 	موسسه بین‌المللی بهداشت عمومی محیط
در این مدل کیفیت زندگی را رضایتمندی - بهزیستی افراد از نیازها دانسته‌اند. در این مدل نشان داده شده است که بهزیستی مؤثر بر هنجارهای اجتماعی است و به طور مستقیم و بر نیازهای انسان تأثیر می‌گذارد.	<ul style="list-style-type: none"> - بهزیستی ذهنی، نیازهای انسانی - بهزیستی ذهنی، نیازهای اساسی - بهزیستی ذهنی، نیازهای بهزیستی - بهزیستی ذهنی، نیازهای فراغت 	رضوانی و منصوریان
ون کمپ نشان می‌دهد که کیفیت زندگی طیفی از رابطه انسان و محیط و جنبه‌های مؤثر بر آن است که متغیرهای بی‌شماری در این طیف قرار می‌گیرند که بر کیفیت زندگی مؤثرند.	<ul style="list-style-type: none"> - ویژگی‌های شخصی - امنیت - مقیاس زندگی - فرهنگ - منابع طبیعی - جامعه - محیط طبیعت - سلامت - محیط ساختگی - اقتصاد - در دسترس بودن خدمات 	ون کمپ ^۱
میشل سعی کرده است با کمک شش پدیده به بیان کیفیت زندگی بپردازد.	<ul style="list-style-type: none"> - محیط فیزیکی - سلامت - امنیت - پیشرفت در زندگی فردی - پیشرفت در زندگی اجتماعی - منابع طبیعی، کالا و خدمات 	میشل ^۲
در سلمیه قطر با در نظر گرفتن مؤلفه‌ها و هجده شاخص در سه بازه راضی، متوسط و ضعیف که به طور عمده بر پایه مشاهدات کیفی محققان قرار داشت، به برداشت اطلاعات پرداخته شد و در نهایت با توجه به درصد پاسخ‌ها نتیجه‌گیری شد.	<ul style="list-style-type: none"> - عوامل فیزیکی - عوامل عملکردی - عوامل اجتماعی - استانداردهای زندگی - شرایط اقتصادی - خوشحالی و آزادی - محیط زیست و دسترسی به کالا 	فسلی و دیگران ^۳
لی با استفاده از پرسشنامه در ۲۱ شاخص اطلاعات خود را در تاپیه جمع‌آوری کرد و در نهایت با استفاده از معادلات ساختاری نشان داد که هر مؤلفه چند درصد واریانس کل کیفیت زندگی را نشان می‌دهد.	<ul style="list-style-type: none"> - خدمات شهری - رضایت‌مندی از زندگی - ویژگی‌های جامعه - ارزیابی محیطی واحد همسایگی - وابستگی محلی 	لی ^۴

منبع: فتحعلیان و پرتوی، ۹۵:۱۳۹۰

1 - VanKamp
 2 - Mishel
 3 - Fasli & et al
 4 - Lee

جدول (۲): تعیین حجم نمونه محلات یازده گانه منطقه دو شهر اردبیل

محله	محله	محله	محله	محله	محله	محله	محله	محله	محله	محله	محلات
۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	۳۵	حجم نمونه

منبع: محاسبات نگارندگان

شاخص‌های پژوهش

جدول ۳ شاخص‌های پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول (۳): شاخص‌های پژوهش

بهبودی فردی و رفاه اجتماعی
امید به آینده
رضایت از وضعیت جسمی خود و اعضای خانواده
رضایت از جایگاه و موقعیت اجتماعی خود
ارتباطات (حمل و نقل)
رضایت از کیفیت حمل و نقل عمومی
رضایت از فراوانی حمل و نقل عمومی متناسب با نیازها
رضایت از توزیع ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی
اقتصاد
رضایت از درآمد
رضایت از پس انداز
رضایت از دارایی
رضایت از آینده شغلی
امنیت
میزان خطر در هنگام شب رفت و آمد
میزان سرقت و نا امنی و درگیری
تعداد افراد بی بند و بار (معتاد و ولگرد)
تعداد مکان‌های مخروبه و محل خلاف
محیط زیست
رضایت از نحوه جمع‌آوری زباله
رضایت از پاکیزگی و روشنایی، خیابان‌ها و کوچه‌ها
رضایت از فضای سبز و پارک
میزان آلودگی زیست محیطی (گرد و غبار...)
رضایت از طراحی شبکه معابر، خیابان و کوچه‌ها
مسکن
رضایت از نور و روشنایی منزل
رضایت از اندازه خانه
رضایت از موقعیت خانه نسبت به آلودگی‌های صوتی و محیطی
رضایت از نوع و شکل خانه
رضایت از شرایط فیزیکی خانه (مواد و مصالح مقاوم در ساخت خانه)
رضایت از دید و منظر
رضایت از هزینه گرمایشی، برق و آب

۴- محدوده و قلمرو پژوهش

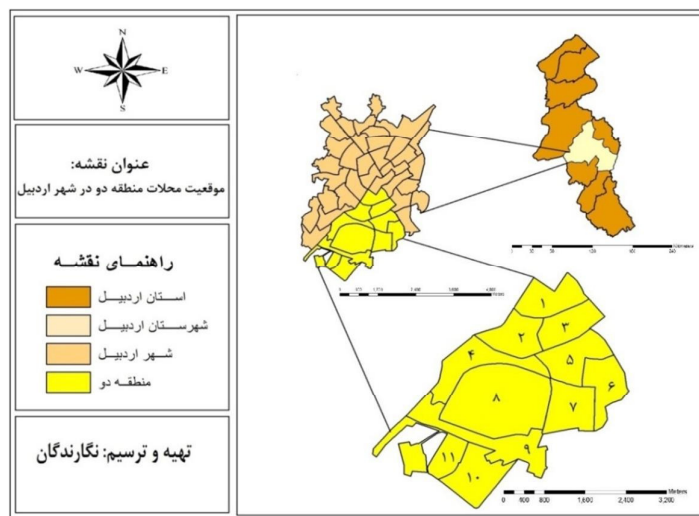
جمعیت شهر برای بهبود ارائه خدمات شهری، شهر اردبیل را به ۴ منطقه تقسیم نموده است که منطقه دو با مساحتی حدود ۱۶۸۹ هکتار در قسمت جنوبی شهر واقع شده است. شکل (۱) موقعیت منطقه مورد مطالعه (منطقه ۲ شهر اردبیل) را نشان می‌دهد. با توجه به در دسترس نبودن آمار مربوط به محلات در سال ۱۳۹۰ از آمارهای سال ۱۳۸۵ استفاده شده است. منطقه دو شامل ۳ ناحیه و ۱۱ محله می‌باشد. در جدول (۴) مساحت و جمعیت هر یک از این محلات نشان داده شده است.

شهر اردبیل مرکز استان اردبیل می‌باشد؛ در موقعیت ریاضی ۳۸ درجه و ۱۵ دقیقه عرض جغرافیایی و ۳۸ درجه و ۱۷ دقیقه طول جغرافیایی واقع شده است و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۳۴۵ متر و در میان کوه‌های تالش و سبلان قرار دارد. دارای زمستان سرد و تابستان‌های معتدل است. جمعیت شهر اردبیل مطابق سرشماری ۱۳۸۵، ۴۱۸۲۶۲ نفر بوده، در حالی که در سال ۱۳۹۰ جمعیت آن به ۴۸۵۱۵۳ نفر افزایش یافته است (مرکز آمار ایران). شهرداری اردبیل نیز با توجه به وسعت و

جدول (۴): ویژگی محلات یازده گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل

محلات منطقه ۲	مساحت محلات (هکتار)	جمعیت (نفر)
محله ۱	۱۱۴	۱۰۱۵۰
محله ۲	۱۱۴	۱۰۱۰۰
محله ۳	۱۰۷	۱۰۱۵۰
محله ۴	۱۴۷	۱۰۰۰۰
محله ۵	۱۲۹	۱۰۲۰۰
محله ۶	۱۱۵	۱۰۱۰۰
محله ۷	۱۳۳	۱۰۰۰۰
محله ۸	۳۷۹	۱۰۰۰۰
محله ۹	۱۷۸	۱۰۰۳۰
محله ۱۰	۱۳۹	۱۰۰۴۰
محله ۱۱	۱۳۴	۱۰۰۳۰
جمع	۱۶۸۹	۱۱۰۸۰۰

مأخذ: استانداری اردبیل، ۱۳۹۰

شکل (۱): نقشه محدوده مورد مطالعه (منبع نقشه پایه: شهرداری اردبیل)

۵- یافته‌های پژوهش

آنتروپی شانون

روش آنتروپی، یکی از روش‌های معمول برای تعیین وزن یا میزان اهمیت شاخص‌ها است. در سال ۱۹۷۵ توسط شانون و ویور^۱ ارائه شده است. آنتروپی بیان‌کننده مقدار عدم اطمینان در یک توزیع احتمال پیوسته است. ایده اصلی این روش آن است که هر چه پراکندگی در مقادیر یک شاخص بیشتر باشد، آن شاخص از اهمیت بیشتری برخوردار است. در یک ماتریس تصمیم‌گیری با m گزینه و n معیار مراحل این روش به شرح زیر است: (عطایی، ۱۳۸۹: ۵۶).

۱- تعیین p_{ij}

$$p_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=1}^m x_{ij}}$$

۲- تعیین آنتروپی هر شاخص (E_j)

$$E_j = -\frac{1}{\ln(m)} \sum_{i=1}^m P_{ij} \ln(P_{ij})$$

۳- تعیین عدم اطمینان یا درجه انحراف هر شاخص (d_j)

$$d_j = 1 - E_j$$

۴- تعیین وزن هر شاخص (w_j)

$$w_j = \frac{d_j}{\sum_{j=1}^n d_j}$$

۵- اگر تصمیم‌گیرنده از قبل وزن ذهنی مشخص مثل λ_j را برای شاخص در نظر گرفته باشد، وزن تعدیل شده برابر است با:

$$w_j = \frac{\lambda_j w_j}{\sum_{j=1}^n \lambda_j w_j}$$

SAW^۲

روش وزن‌دهی ساده (SAW) یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره می‌باشد. این روش در سال ۱۹۸۱ توسط هوانگ و یون ارائه شده است. در این روش که با نام روش ترکیب خطی وزن‌دار نیز شناخته می‌شود، پس از بی‌مقیاس کردن ماتریس تصمیم، با استفاده از ضرایب وزنی معیارها، ماتریس

تصمیم بی‌مقیاس شده وزن‌دار به دست آمده و با توجه به این ماتریس، امتیاز هر گزینه محاسبه می‌شود. (عطایی، ۱۳۸۹: ۶۱) مراحل این روش به شرح ذیل می‌باشد.

۱- تشکیل ماتریس تصمیم

$$X = \begin{bmatrix} X_{11} & \dots & X_{1n} \\ \vdots & \dots & \vdots \\ X_{m1} & \dots & X_{mn} \end{bmatrix}$$

۲- بی‌مقیاس کردن ماتریس تصمیم

$$R = \begin{bmatrix} r_{11} & \dots & r_{1n} \\ \vdots & \dots & \vdots \\ r_{m1} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

برای بی‌مقیاس کردن معیارهای مثبت و منفی به ترتیب از روابط زیر استفاده می‌شود:

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max_i \{x_{ij}\}}$$

$$r_{ij} = \frac{1}{\max_i \{1/x_{ij}\}} = \frac{\min_i \{x_{ij}\}}{x_{ij}}$$

۳- تعیین وزن بردار معیارها

۴- انتخاب گزینه‌ی برتر

$$A^* = \{A_i | \max_i \sum_{j=1}^m W_{ij}\}$$

ضریب پراکندگی

یکی از روش‌های اساسی برای به دست آوردن نابرابری منطقه‌ای، روش ضریب پراکندگی است. با استفاده از این روش می‌توان مشخص ساخت که هر شاخص تا چه حد به طور نامتعادل در بین مناطق توزیع شده است. ساختار کلی فرمول بدین شرح است (کلانتری، ۱۳۸۰، ۱۴۰). مقدار بالای ضریب پراکندگی (CV) نشان دهنده نابرابری بیشتر در توزیع شاخص‌ها در بین مناطق است.

CV: ضریب پراکندگی

X_i : برابر با مقدار یک متغیر در منطقه‌ای خاص

$\bar{X}$: برابر است با مقدار متوسط همان متغیر.

$$CV = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}} / \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

^۱ - Shannon & Weaver

^۲ - Simple Additive Weighting

با توجه به جدول (۵) مشاهده می‌شود در شاخص امنیت، محله‌های چهار، سه دو، یک، هفت، ده، نه، پنج، هشت، یازده و شش به ترتیب در رتبه‌های اول تا یازدهم قرار دارند CV در این شاخص ۰/۰۴۱ می‌باشد و در شاخص بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی به ترتیب محله‌های ده و چهار در رتبه‌های اول و دوم و محله‌های هفت و یازده در رتبه‌های سوم و محله‌های نه، شش، دو، سه، هشت، پنج و یک به ترتیب در رتبه‌های چهارم تا دهم قرار دارند. CV در این شاخص ۰/۰۹۴ می‌باشد

جدول (۵): وضعیت شاخص‌های امنیت و بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی از نظر شهروندان

بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی			امنیت		
رتبه	SAW	محللات	رتبه	Saw	محللات
۱	۱/۰۰۰	محله ۱۰	۱	۰/۹۹۳	محله ۴
۲	۰/۸۲۲	محله ۴	۲	۰/۹۵۴	محله ۳
۳	۰/۷۸۷	محله ۷	۳	۰/۹۴۶	محله ۲
۳	۰/۷۸۷	محله ۱۱	۴	۰/۹۳۰	محله ۱
۴	۰/۷۷۲	محله ۹	۵	۰/۹۲۶	محله ۷
۵	۰/۷۷۱	محله ۶	۶	۰/۹۲۴	محله ۱۰
۶	۰/۷۶۲	محله ۲	۷	۰/۹۰۸	محله ۹
۷	۰/۷۵۸	محله ۳	۸	۰/۹۰۳	محله ۵
۸	۰/۷۵۷	محله ۸	۹	۰/۸۸۳	محله ۸
۹	۰/۷۳۷	محله ۵	۱۰	۰/۸۷۴	محله ۱۱
۱۰	۰/۷۳۱	محله ۱	۱۱	۰/۸۶۸	محله ۶
۰/۰۹۴		CV	۰/۰۴۱		CV

منبع: محاسبات نگارندگان ۱۳۹۴

زیست به ترتیب محله‌های هشت، شش، یک، دو، نه، چهار، پنج، سه، هفت، ده و یازده در رتبه‌های اول تا یازدهم قرار دارند. CV در این شاخص ۰/۰۶۷ می‌باشد. همانطور در جدول (۸) و شکل (۲) می‌بینیم در مجموع شاخص‌ها محله چهار با ۰/۹۰۲ در رتبه اول، محله سه با ۰/۸۹۲ در رتبه دوم، محله شش با ۰/۸۸۸ در رتبه سوم، محله ده با ۰/۸۸۶ در رتبه چهارم، محله یک با ۰/۸۷۶ در رتبه پنجم، محله دو و محله پنج با ۰/۸۵۱ در رتبه ششم، محله هفت با ۰/۸۴۹ در رتبه هفتم، محله هشت با ۰/۸۴۸ در رتبه هشتم، محله نه با ۰/۸۴۲ در رتبه نهم و در نهایت محله یازده با ۰/۸۲۷ در رتبه آخر قرار دارد.

با توجه به جدول (۶) مشاهده می‌شود در شاخص اقتصاد، محله‌های ده، چهار، یازده، سه، شش، یک، هفت، پنج، نه، دو و هشت به ترتیب در رتبه‌های اول تا یازدهم قرار دارند. CV در این شاخص ۰/۰۹۰ می‌باشد و در شاخص ارتباطات (حمل و نقل) به ترتیب محله‌های یک، شش، سه، پنج، دو، چهار، هشت، هفت، نه، ده و یازده در رتبه‌های اول تا یازدهم قرار دارند. CV در این شاخص ۰/۰۶۳ می‌باشد. با توجه به جدول ۷ مشاهده می‌شود در شاخص مسکن محله‌های، سه، شش، هشت، چهار، پنج، هفت، نه، یک، ده، دو و یازده به ترتیب در رتبه‌های اول تا یازدهم قرار دارند. CV در این شاخص ۰/۰۴۵ می‌باشد و در شاخص محیط

جدول (۶): وضعیت شاخص‌های اقتصاد و ارتباطات (حمل و نقل) از نظر شهروندان

ارتباطات (حمل و نقل)			اقتصاد		
رتبه	SAW	محللات	رتبه	SAW	محللات
۱	۰/۹۸۱	محلله ۱	۱	۰/۹۸۰	محلله ۱۰
۲	۰/۹۵۸	محلله ۶	۲	۰/۹۶۳	محلله ۴
۳	۰/۹۳۲	محلله ۳	۳	۰/۹۵۶	محلله ۱۱
۴	۰/۹۰۵	محلله ۵	۴	۰/۹۴۲	محلله ۳
۵	۰/۹۰۳	محلله ۲	۵	۰/۹۳۱	محلله ۶
۶	۰/۸۸۷	محلله ۴	۶	۰/۸۹۶	محلله ۱
۷	۰/۸۸۵	محلله ۸	۷	۰/۸۳۹	محلله ۷
۸	۰/۸۵۱	محلله ۷	۸	۰/۸۳۱	محلله ۵
۹	۰/۸۴۲	محلله ۹	۹	۰/۸۱۴	محلله ۹
۱۰	۰/۸۱۹	محلله ۱۰	۱۰	۰/۸۰۵	محلله ۲
۱۱	۰/۸۰۳	محلله ۱۱	۱۱	۰/۷۳۹	محلله ۸
۰/۰۶۳		CV	۰/۰۹۰		CV

منبع: محاسبات نگارندگان ۱۳۹۴

جدول (۷): وضعیت شاخص‌های مسکن و محیط زیست از نظر شهروندان

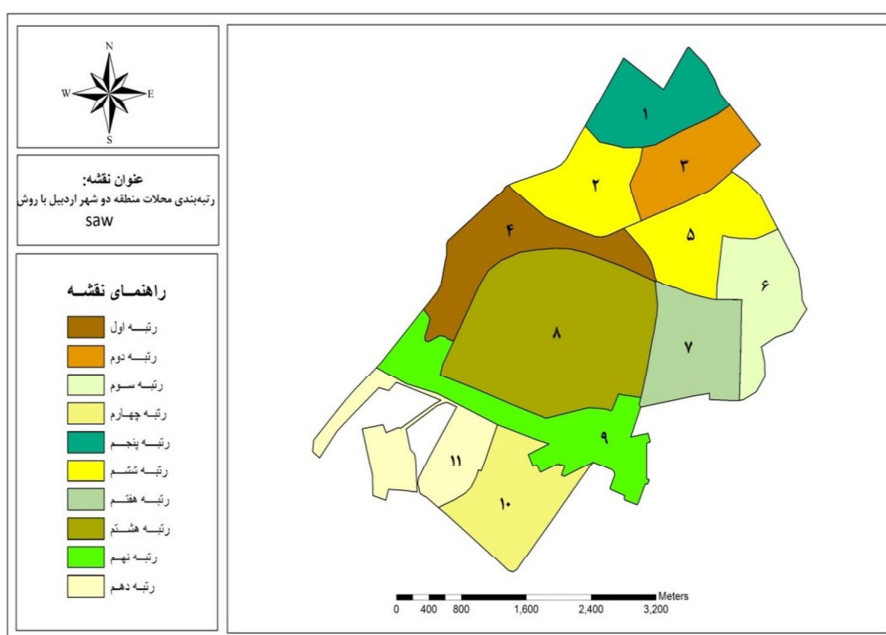
محیط زیست			مسکن		
رتبه	SAW	محللات	رتبه	SAW	محللات
۱	۰/۹۱۳	محلله ۸	۱	۰/۹۴۶	محلله ۳
۲	۰/۸۸۵	محلله ۶	۲	۰/۹۱۵	محلله ۶
۳	۰/۸۶۵	محلله ۱	۳	۰/۹۰۸	محلله ۸
۴	۰/۸۵۷	محلله ۲	۴	۰/۸۹۶	محلله ۴
۵	۰/۸۵۲	محلله ۹	۵	۰/۸۸۷	محلله ۵
۶	۰/۸۴۹	محلله ۴	۶	۰/۸۸۶	محلله ۷
۷	۰/۸۴۰	محلله ۵	۷	۰/۸۶۶	محلله ۹
۸	۰/۸۲۱	محلله ۳	۸	۰/۸۵۲	محلله ۱
۹	۰/۸۰۳	محلله ۷	۹	۰/۸۳۸	محلله ۱۰
۱۰	۰/۷۵۴	محلله ۱۰	۱۰	۰/۸۳۱	محلله ۲
۱۱	۰/۷۲۲	محلله ۱۱	۱۱	۰/۸۱۸	محلله ۱۱
۰/۰۶۷		CV	۰/۰۴۵		CV

منبع: محاسبات نگارندگان ۱۳۹۴

جدول (۸): وضعیت مجموع شاخص‌های از نظر شهروندان

مجموع شاخص‌ها		
رتبه	Saw	محلات
۱	۰/۹۰۲	محله ۴
۲	۰/۸۹۲	محله ۳
۳	۰/۸۸۸	محله ۶
۴	۰/۸۸۶	محله ۱۰
۵	۰/۸۷۶	محله ۱
۶	۰/۸۵۱	محله ۲
۶	۰/۸۵۱	محله ۵
۷	۰/۸۴۹	محله ۷
۸	۰/۸۴۸	محله ۸
۹	۰/۸۴۲	محله ۹
۱۰	۰/۸۲۷	محله ۱۱

منبع: محاسبات نگارندگان ۱۳۹۴

شکل (۲): رتبه‌بندی محلات منطقه دو بر اساس مدل SAW منبع: تحقیقات نگارندگان ۱۳۹۴

۶- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

است که یک چیز را بوجود می‌آورده‌اند. کیفیت زندگی یک فرد میزان برخورداری او را نشان می‌دهد، البته نه فقط به چیزهایی که به آن‌ها دست یافته است، بلکه تمام گزینه‌هایی که شخص فرصت انتخاب آن‌ها دارد. به بیان دیگر کیفیت زندگی، وابسته به آزادی برای رسیدن و نرسیدن به موفقیت و

تمایل جمعیت در سرتاسر جهان برای تمرکز در شهرها، یکی از دلایل اصلی توجه به مفهوم کیفیت زندگی در مطالعات است. منظور از کیفیت به عنوان شالوده و اساس مفهوم کیفیت زندگی شهری از طرفی خاصیت‌ها و ویژگی‌های اصلی یک چیز است، همچنین کیفیت، کلیت و سیستمی از جزء کیفیت‌هایی

یازده با ۰/۸۲۷ در رتبه آخر قرار دارد در نتیجه فرضیه مورد نظر تأیید می‌گردد و بیشترین اختلاف و نابرابری مربوط به شاخص بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی با ۰/۰۹۴ می‌باشد. جنبه نوآوری این پژوهش نسبت به پژوهش‌های دیگر مشخص کردن این که کدام شاخص بیشترین اختلاف و نابرابری را دارا می‌باشد. نتایج بدست آمده با این پژوهش‌های همسو است جاجرمی و کلکته (۱۳۸۵) در سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان گنبد قابوس که وجود نابرابری شدید در برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی در نواحی مختلف شهر گنبد را نشان می‌دهد. محمدی و همکاران (۱۳۸۹) به سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان شهر مشهد پرداختند که شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر مشهد از میانگین عددی کمی برخوردار نیست، اما شاخص کیفیت زندگی دچار توسعه ناموزون گشته است به طوری که شاخص نهایی کیفیت زندگی از ۳/۱۹ در منطقه ۴ تا ۹۶/۵۷ درصد در منطقه ۱ نوسان دارد. فرجی ملانی و همکاران (۱۳۸۹) به مطالعه ابعاد کیفیت زندگی شهری در مناطق و نواحی شهری ایران بر مبنای آمارهای رسمی پرداختند که تنها ۲۴ شهر؛ یعنی ۹/۵ درصد در سطح برخوردار قرار دارند. نزدیک به ۵۰ درصد از نواحی شهری مورد مطالعه به عنوان نواحی محروم هستند. می‌توان دریافت که نواحی شهری ایران دارای شکاف بارزی از منظر شاخص‌های کیفیت زندگی شهری می‌باشند هرچند در این پژوهش نابرابری بین محلات وجود دارد ولی شدید نیست ولی پژوهش‌هایی که در بالا بررسی کردیم بین محلات یا نواحی شهری از لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی نابرابری شدید وجود دارد.

منابع:

۱. جاجرمی، کاظم و کلته، ابراهیم، (۱۳۸۵)، سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان، مطالعه موردی گنبد قابوس، مجله جغرافیا و توسعه، سال چهارم، شماره ۸، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. صص ۱۸-۵.

آگاهی از فرصت‌های واقعی است که فرد در مقایسه با دیگران دارد. مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند به شناسایی نواحی مسئله‌دار، علل نارضایتی مردم، اولویت‌های شهروندان در زندگی، تأثیر فاکتورهای اجتماعی - جمعیتی بر کیفیت زندگی و پایش و ارزیابی کارایی سیاست‌ها و استراتژی‌ها در زمینه کیفیت زندگی کمک کند. هدف پژوهش حاضر بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی محلات منطقه دو شهر اردبیل از نظر شهروندان می‌باشد که با انتخاب ۶ شاخص امنیت، بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی، اقتصاد، ارتباطات (حمل و نقل)، مسکن و محیط زیست که با استفاده از آنتروپی شانون وزن دهی و برای بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی از روش saw استفاده شده است. همچنین از روش ضریب پراکندگی برای نشان دادن اختلاف و نابرابری بین شاخص‌ها و اینکه کدام شاخص بیشترین نابرابری را دارد استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد بین محلات منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ برخورداری از شاخص‌های کیفیت زندگی نابرابری وجود دارد. به طوری که در شاخص امنیت محله چهار با ۰/۹۹۳ در رتبه اول و محله شش با ۰/۸۶۸ در رتبه آخر، در شاخص بهزیستی فردی و رفاه اجتماعی محله ده با ۱/۰۰۰ در رتبه اول و محله یک با ۰/۷۳۱ در رتبه آخر، در شاخص اقتصاد محله ده با ۰/۹۸۰ در رتبه اول و محله هشت با ۰/۷۳۹ در رتبه آخر، در شاخص ارتباطات (حمل و نقل) محله یک با ۰/۹۸۱ در رتبه اول و محله یازده با ۰/۸۰۳ در رتبه آخر، در شاخص مسکن محله سه با ۰/۹۴۶ در رتبه اول و محله یازده با ۰/۸۱۸ در رتبه آخر و در شاخص محیط زیست محله هشت با ۰/۹۱۳ در رتبه اول و محله یازده با ۰/۷۲۲ در رتبه آخر قرار دارد و در مجموع شاخص‌ها، محله چهار با ۰/۹۰۲ در رتبه اول، محله سه با ۰/۸۹۲ در رتبه دوم، محله شش با ۰/۸۸۸ در رتبه سوم، محله ده با ۰/۸۸۶ در رتبه چهارم، محله یک با ۰/۸۷۶ در رتبه پنجم، محله دو و محله پنج با ۰/۸۵۱ در رتبه ششم، محله هفت با ۰/۸۴۹ در رتبه هفتم، محله هشت با ۰/۸۴۸ در رتبه هشتم، محله نه با ۰/۸۴۲ در رتبه نهم و در نهایت محله

۲. خادم‌الحسینی، احمد، منصوریان، حسین و ستاری، محمد حسین، (۱۳۸۹)، سنجش کیفیت ذهنی زندگی در نواحی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد استان لرستان)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال اول، شماره ۳، صص ۴۵-۶۰.
۳. دویران، اسماعیل، غلامی، سعید و دانش دوست، مهرداد (۱۳۹۱) نقش شاخص‌های اجتماعی و کالبدی بر کیفیت زندگی در بافت‌های شهری (مطالعه موردی، محلات شهر زنجان)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۱، شماره ۴، صص ۳۰-۴۴.
۴. ذاکر حقیقی، کیانوش و جمالی‌پور، مهدیس (۱۳۹۳) مدل ارزیابی کیفیت زندگی در محلات از پیش اندیشیده شده (نمونه مطالعاتی: محله کوی مات اهواز، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۲۸، صص ۱۲۵-۱۴۷).
۵. سالاری سردری؛ فرضعلی، حیدری مقدم، مصطفی، سبجانی، نوبخت و عارفی، اعظم (۱۳۹۳) بررسی مؤلفه‌های کیفیت زندگی در فضاهای شهری (مطالعه موردی: شهر لامرد)، دو فصلنامه پژوهش‌های منظر شهر، سال اول، شماره ۲.
۶. سرائی، محمد حسین؛ علیان، مهدی و خاوریان، امیر رضا، (۱۳۹۲)، مقایسه تطبیقی کیفیت زندگی در بافت‌های قدیم و جدید شهر یزد (مورد مطالعه محله شش باد گیری و شهرک دانشگاه)، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال سوم، شماره دوازدهم، ۱۴۷-۱۲۹.
۷. شاه حسینی، پروانه و توکلی، هانیه (۱۳۹۱) عنوان تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی شهری مورد: محله وردآورد منطقه ۲۱ شهر تهران، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۲۴، صص ۱۴۴-۱۲۷.
۸. شکوهی، محمد اجزاء و حسینی، سید مصطفی، (۱۳۹۴)، سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی در جهت دستیابی به توسعه پایدار (مورد مطالعه محلات شهر یزد)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال چهارم، شماره پانزدهم، صص ۹۹-۱۱۲.
۹. لطفی، صدیقه (۱۳۸۸) مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی - سال اول، شماره ۴، صص ۸۰-۶۵.
۱۰. عطایی، محمد (۱۳۸۹)، تصمیم‌گیری چند معیاره، شاهرود، دانشگاه صنعتی شاهرود، چاپ اول.
۱۱. غیاثوند، الهام (۱۳۸۸) تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات، فصلنامه مهندس مشاور، شماره ۴۵، صص ۲۷-۲۲.
۱۲. فتحعلیان، معصومه و پرتوی، پروین (۱۳۹۰) مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در بافت‌های خودرو و برنامه‌ریزی شده اسلامشهر (مورد پژوهی قائمیه و واران)، نشریه مطالعات تطبیقی هنر (دو فصلنامه علمی پژوهشی)، شماره اول، صص ۹۱-۱۰۸.
۱۳. کلانتری، خلیل (۱۳۸۰)؛ برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای تهران (تئوری‌ها و تکنیک‌ها، انتشارات خوشبین و انوار دانش).
۱۴. محمدی، جمال؛ زنگنه، مهدی و عبدلی، اصغر (۱۳۸۹) سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان شهر مشهد، فصلنامه مطالعات شهری، سال دوم، شماره سوم، صص ۱۱۷-۹۷.
۱۵. مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس مسکن سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۰ (www.amar.org.ir).
۱۶. ملکی، سعید؛ زارعی، جواد و نصیری قلعه بین، سحر (۱۳۹۳) تحلیل کیفیت زندگی شهری در بافت فرسوده، مطالعه موردی: منطقه ۹ شهر تهران، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال سوم، صص ۳۴-۱۹.
۱۷. نجات، سحرناز (۱۳۸۷) کیفیت زندگی و اندازه‌گیری آن، مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران، دوره ۴، شماره ۲، صص ۶۲-۵۷.
18. Beatriz Cuadrado-Ballesteros, Isabel-María García-Sánchez, José-Manuel Prado-Lorenzo, 2012, Effects of different modes of local public services delivery on quality of life in Spain, Journal of Cleaner Production, 37; 68-81
19. Cramer, Victoria, Seven Torgersen and Einar Kringlen, (2004), Quality of life in a city, the effect of population density, Social Indicator Research 69.
20. Epley, R, Donald and Menon, Mohan. 2008, A Method of Assembling Cross-sectional Indicators into a Community Quality of Life, Social Indicators Research, NO. 88.
21. Hamam Serag El Din , ahmad shalaby, hend elsayed farouh ,sarah A.elariane,(2013), Principles of urban quality of life for a neighborhood, HBRC Journal, 9; 86-92.
22. Lee, Yung-Jan. 2008, Subjective Quality of Life Measurement in Taipei, Building and Environment, Vol. 43, PP. 1205-1215.
23. Macgregor, S. L. T. (1998) the Impact of Economic Reform on Gahanian Families Canadian Home Economics Journal. Vol, 18.
24. Nor Rashidah Zainal, Gurmit Kaur, Nor Aisah Ahmad, Jamaliah Mhd. Khalili, (2012),

27. UNPF (United Nations Population Fund) (2007) , State of World Population 2007.
28. Uzell. (2006). "Environment and quality of life", *Revue européenne de psychologie appliquée* 56, pp 1-4.
- Van Poll, R. 1997. *The Perceived Quality of the Urban Residential Environment. A Multi-Attribute Evaluation*, University of Groningen (RuG), the Netherlands.
- Housing Conditions and Quality of Life of the Urban Poor in Malaysia, *Social and Behavioral Sciences*, 50; 827 – 838.
25. Pacione, M., 2003, Urban environmental quality and human wellbeing - a social geographical perspective, *Journal of Landscape and Urban Planning*, Vol. 65 No. 2, p.p. 19-30.
26. Sirgy, J. et al. (2000), "A method for assessing residential satisfaction with community- based services: a quality of life Indicators Research. Vol.49, pp 279-316.